

Słownik

Afirmacja możliwości – aprobujące potwierdzenie przekonania jednostki o własnych możliwościach, np. dokonania zmiany w życiu.

Akulturacja – przejmowanie przez jedną grupę (na ogół słabszą) elementów kultury innej grupy (na ogół mocniejszej) w procesie kontaktu społecznego lub przyswajanie sobie kultury przez dziecko.

Ambiwalencja – dwoistość, dwuwartościowość, niejednoznaczność skutków działania.

Amorficzne plany zawodowe – słabo zdefiniowane, niejasne, nierealistyczne plany zawodowe.

Analitik – badacz stosujący metodę analizy; tu w znaczeniu teoretyk poradnictwa.

Animacja – tu w znaczeniu ożywianie kogoś, zachęcanie, skłanianie do działania, pobudzanie sił do działania. Ma na celu ułatwienie jednostce lub grupie udziału w bardziej aktywnym i twórczym życiu przez lepsze rozumienie przemian, łatwiejsze porozumiewanie się z innymi, współdziałanie w ożywianiu środowiska.

Anomia – stan chaosu wśród norm i wartości. Załamanie zdarzające się w strukturze kulturowej, występujące zwłaszcza wtedy, gdy istnieje silna rozbieżność pomiędzy normami i celami kulturowymi a społecznie ustrukturuowanymi możliwościami działania członków grupy zgodnie z tymi normami. Może przejawiać się wykorzeniem moralnym, poczuciem braku ciągłości, wspólnoty, wzajemności.

Antycypacja kariery zawodowej – przewidywanie rozwoju kariery zawodowej, planowanie zawodowej biografii.

Aplikacja wiedzy – stosowanie wiedzy w działaniach praktycznych lub rozważaniach teoretycznych.

Aspóeczny wykonawca – tu typ radzącego się, młody człowiek powiązany z grupami przestępczymi lub wychowujący się w środowisku tzw. marginesu społecznego; jeśli jest to korzystne dla grupy rówieśniczej, nie cofa się przed podejmowaniem czynów o charakterze przestępczym (juma, prostytutcja, wymuszenia itp.), traktując to jako zajęcie zawodowe.

Autentyczne zaangażowanie – zaangażowanie pełne, niepozorowane, nieudawane, szczere, podnoszące poziom refleksyjności, mobilizujące świadome uczestniczenie w danej sytuacji.

Autoterapia, samopomoc – proces, w którym jednostka odpytuje się, jak korzysta ze swego życia i podejmuje decyzje jego zmiany, najczęściej w celu podniesienia jego jakości.

Badania dystansowe (inaczej badania podłużne, długofalowe lub longitudinalne) – metoda dynamicznych badań społecznych, w trakcie których dokonuje się co najmniej dwukrotnego badania danego zjawiska na różnych próbach, w odróżnieniu od panelu, podczas którego także przeprowadza się badania danego zjawiska dwu- lub wielokrotnie, ale na tej samej próbie badawczej.

Badania ilościowe – badania prowadzone w przekonaniu o możliwości wykrycia i zmierzenia siły związków przyczynowo-skutkowych decydujących o ludzkich zachowaniach

i przeżyciach. W badaniach tych mają miejsce opracowane wcześniej szczegółowe programy postępowania: sformułowanie hipotez, zdefiniowanie zmiennych, wystandaryzowanie technik badawczych i odpowiednich narzędzi badań, dobranie próby badawczej, przewidzenie sposobów kodowania danych i ich statystycznej „obróbki”. Badacz dąży do uzyskania maksymalnie obiektywnych wyników.

Badania jakościowe – badania zmierzające do odkrycia, w jaki sposób ludzie postrzegają i interpretują otaczający ich świat i własne przeżycia. Badacz wychodzi od pytania: „co tu się dzieje”?, nie zakładając z góry hipotez co do kierunku rozwoju badanych zjawisk, ich przebiegu, celu, wyników. Przyjmują charakter badań biograficznych, etnograficznych, fenomenologicznych, badań w działaniu. Nie dostarczają danych do formułowania praw ogólnych, ale autorskich interpretacji i opisów badanej rzeczywistości.

Barieri komunikacyjne – przedmioty lub zjawiska natury rzeczowej, psychologicznej, kulturowej bądź społecznej blokujące przepływ komunikatów i utrudniające porozumiewanie się ludzi.

Behawioryzm – szkoła psychologiczna zajmująca się obiektywnym badaniem zachowania ludzi i wyjaśnianiem związków między bodźcami a reakcjami.

Bezpieczeństwo ontologiczne – poczucie trwania i porządku zdarzeń, w tym zdarzeń wykraczających poza bezpośrednie doświadczenie jednostki, swego rodzaju poczucie normalności.

Bezradność – specyficzny (niekorzystny) rodzaj lub stan aktywności życiowej, związany z negatywną oceną lub samooceną tej aktywności, utożsamiany z nieradzeniem sobie ze sobą lub otoczeniem, z brakiem kontroli nad otoczeniem bądź swoją sytuacją życiową.

Biografia – droga życiowa, przebieg życia; tu refleksyjnie kontrolowany i oceniany rozwój sytuacji, zdarzeń i procesów wewnętrznych i zewnętrznych zachodzących w życiu, z wyróżnianiem sytuacji znaczących (węzłowych), momentów przełomowych, które wymagają podejmowania decyzji lub przystąpienia do działań o poważnych konsekwencjach dla jednostki.

Blokady emocjonalne – sytuacja psychologiczna, w której stan emocjonalny nie pozwala na włączenie nowych informacji, uruchomienie innej niż dotychczasowa motywacji lub zmianę postawy wobec otoczenia.

Budowanie kompromisu – budowanie porozumienia, uzgadnianie stanowisk w danej kwestii poprzez udział w dialogu.

Burza mózgów – technika grupowego rozwiązywania problemów stosowana w celu pobudzenia lub wzmocnienia procesu twórczego polegająca na wymyślaniu sposobów rozwiązywania problemu przez każdego z uczestników grupy i poddawaniu rozwiązań grupowej ocenie.

Całozyciowe uczenie się – interaktywny i dynamiczny proces poszerzania wiedzy, stale obecny w codziennym życiu, układach społecznych i zmieniających się sytuacjach działania, w których człowiek uczestniczy. Przebiega on poprzez interakcje z osobami kochanymi, przyjaciółmi, sąsiadami i kolegami z pracy, poprzez członkostwo w stowarzyszeniach i różnego rodzaju organizacjach, w jakich jednostki i grupy realizują swoje zainteresowania, oraz poprzez angażowanie się w sferę publiczną.

Cechy przypisane ludzi – cechy społeczne, do których zalicza się: płeć, miejsce zamieszkania, pochodzenie społeczne, środowisko, rodzaj ukończonej szkoły lub zdobytego wykształcenia.

Cechy społeczne ludzi – cechy przypisane i cechy osobiste: uzdolnienia, zainteresowania, motywacje, aspiracje.

Charakterystyka zawodowa – dokument opracowany na podstawie analizy zawodu, zawierający wykaz czynności zawodowych, wykaz wiadomości i umiejętności wymaganych przy wykonywaniu zawodu, opis pożądanych cech psychofizycznych i przeciwwskazań oraz zarys drogi prowadzącej do wyuczenia się go.

Ciągłość narracji biograficznej – refleksyjna interpretacja wydarzeń biograficznych zakładająca ich niezakłócony przebieg w czasie i przestrzeni, możliwy dzięki umiejętnemu włączaniu bieżących wydarzeń ze świata zewnętrznego, a więc tworzenie opowieści układającej się w nieprzerwaną „historię” życia.

Cynik anomijny – tu strategia działania doradcy doświadczającego anomii, odczuwanej jako stan stałej nieufności i podejrzliwości.

Cynik „gracz” – tu strategia działania doradcy instrumentalnie traktującego radzących się, często jako przedmiot swoich manipulacji.

Czujność – stan psychiczny wzmożonej samoświadomości i refleksyjności niezbędny w sytuacji permanentnej zmiany.

Czysta relacja – relacja społeczna, która jest samowrotna, tzn. przede wszystkim oparta na satysfakcji i gratyfikacji, których sama dostarcza.

Dedukcja – metoda naukowa polegająca na wyprowadzeniu z pewnych twierdzeń ogólnych (praw) twierdzeń innych, które z nich wynikają.

Deskrypcja faktów – tu naukowy opis faktów, często z uwzględnieniem ich kontekstów i następstw.

Dezintegracja pozytywna (termin K. Dąbrowskiego) – proces rozwoju osobowości na drodze rozbijania wcześniejszych struktur psychicznych oraz ich integrowania na poziomie wyższym.

Dialog – rozmowa zmierzająca do uzgodnienia stanowisk, poglądów, opinii, toczona w układzie partnerskim. Każdy dialog jest praktycznie zorientowany na rozwój intelektualny i duchowy partnerów, warunkiem zaś jego nawiązania jest pewna dojrzałość do podjęcia dialogu, czyli gotowość do przystąpienia do rozmowy, autentyzm, zaufanie, wiara w dobre intencje partnera i przekonanie, że ma on prawo przedstawiać własne poglądy, czasem odmienne od powszechnie głoszonych, wiara, że istnieje, pomimo odmienności stanowisk, możliwość zawierania kompromisu, ale również świadomość, że dialog może stanowić pewne zagrożenie dla tożsamości jego uczestników.

Dochodzenie do konsensusu – osiągnięcie porozumienia, uzgadnianie stanowisk, co może być związane ze zidentyfikowaniem spraw stanowiących przedmiot porozumienia, ustaleniem poglądów na ich temat osób porozumiewających się, wykryciem różnic w poglądach, a w sytuacji optymalnej usunięciem ich. Czasem chodzi o dochodzenie do konsensusu ze sobą, co osiągnięte jest w podobny sposób jako skomplikowany proces wewnętrzny, możliwy przy przedmiotowym potraktowaniu siebie i zdystansowaniu się wobec swoich wcześniejszych poglądów.

Dojrzałość emocjonalna – osiągnięcie stanu świadomego operowania uczuciami, zgodnie ze społecznymi oczekiwaniami.

Dokształcanie zawodowe – uzupełnianie wykształcenia (przygotowania) zawodowego poprzez udział w zorganizowanych (formalnych) formach kształcenia (kursy, staże, studia itp.).

Doradca – osoba, która udziela porad. Doradcą może być profesjonalnie przygotowany specjalista, czasem pracownik instytucji (poradni) lub osoba, którą poproszono o poradę w sytuacji niezorganizowanej (wówczas bardziej właściwa byłaby dla niej nazwa doradzający) albo która przewiduje zagrożenie innej osoby i spieszy z poradą, choć o taką nie jest proszona. Doradcą można więc zostać z racji wykonywania zawodu lub ze społecznego poczucia obowiązku.

Doradca zawodu – doradca, który wchodząc w interakcję z radzącym się, udziela pomocy w rozwiązywaniu problemów dotyczących wyboru kierunku kształcenia zawodowego lub zawodu.

Doradztwo – doradzanie, które jest zdarzeniem społecznym polegającym na doraźnym działaniu udoskonalającym zachowania jednostek lub grup przez udział doradzającego w rozwiązywaniu problemów osób, którym się doradza, problemów dostrzeżonych nie tyle

przez te osoby lub grupy, ile przez doradzającego. W doradztwie więc niekwestionowana jest przewaga kompetencyjna doradzającego.

Doskonalenie zawodowe – część wyspecjalizowanego przygotowania zawodowego, obejmująca te procesy, które związane są ściśle z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych i wzrostem kompetencji w zakresie rozwiązywania zadań zawodowych.

Doświadczenie intersubiektywne – całkowita suma zgromadzonej wiedzy na temat zjawisk subiektywnych doświadczanych osobiście od wczesnego dzieciństwa, umożliwiającą zrozumienie innych.

Dychotomiczny podział uczestników życia społecznego – podział uczestników życia społecznego na dwie rozłączne grupy ze względu na przyjęte kryterium podziału.

Dyrektywa praktyczna – rada, wskazówka, polecenie, instrukcja, której zastosowanie ma wywołać zmiany, zawiera bowiem informacje wzbogacające zasób wiedzy jednostki i dostarcza jednoznacznej odpowiedzi na pytanie: „jak postępować?”.

Dysfunkcja – każde zaburzenie normalnego funkcjonowania jednostki, grupy, instytucji, systemu.

Dyskurs – dawniej rozmowa, obecnie termin, który uzyskał nowe znaczenie w pracach M. Foucaulta, w których uwaga zwrócona została na pozajęzykowe konteksty mówienia. Dyskurs jest traktowany nieodłącznie od wyobrażenia określonej „przestrzeni epistemologicznej” i określonej praktyki społecznej. Praktyka ta jest wymianą komunikacyjną, polegającą na przekazywaniu idei, a więc zdarzeniem komunikacyjnym, usytuowanym w ramach wyznaczonych przez rozumienie, komunikowanie się i oddziaływanie interpersonalne, stanowiące część szerszego kontekstu, konstytuowanego przez struktury i procesy społeczno-kulturowe.

Dyspozycje biograficzne – organizacja psychicznych i fizycznych warunków właściwych dla danej jednostki, wyrażająca się stałą, konsekwentną tendencją do powielania określonych wzorców zachowania w węzłowych momentach biografii.

Dystans międzypokoleniowy – dystans, jaki wytwarza się między pokoleniami starszymi i młodszymi, wynikający z ich odmiennych doświadczeń życiowych i niemożności porozumienia się co do ich znaczenia, sensu, wartości.

Działania zbiorowe – wspólna aktywność ludzi zmierzająca do osiągnięcia celów poszczególnych osób i celów wspólnych przez artikulację tych celów, przyjęcie określonych strategii działania, podział funkcji między uczestników, koordynowanie funkcji, często wyłonienie przywódcy. Różni się od zachowań zbiorowych, które są na ogół krótkotrwałym spontanicznym „zrywem”.

Dziedziczenie zawodów – przekazywanie zawodu wykonywanego przez ojca/matkę synowi/córcie wraz z nagromadzonym doświadczeniem, tradycją rodzinną, zdobytymi przywilejami.

Efektywność porad – pozytywny wynik zastosowania się do porady, mierzony związkiem między treścią wskazań zawartych w poradach a rodzajem zmian wprowadzonych w swoim życiu przez radzącego się.

Egalitaryzacja społeczna – równość lub podobieństwo miejsca uczestników życia społecznego w hierarchiach bogactwa, władzy, prestiżu, wykształcenia.

Ekspert – kompetentny specjalista w jakiejś dziedzinie; tu doradca, który kieruje się wiedzą, doświadczeniem, przekonaniem o swojej umiejętności rozwiązywania problemów radzącego się przez dokładne ich zdefiniowanie i mentalne przepracowanie.

Ekspertyza – wiedza specjalistyczna opracowana na podstawie reguł proceduralnych, przekazana jednym jednostkom (oczekującym na ekspertyzę) przez drugie (przez ekspertów).

Eksperyment laboratoryjny – układ warunków i procedur służących sprawdzeniu pewnej hipotezy w warunkach izolowanych (laboratoryjnych). Krytyczny aspekt każdego eksperymentu polega na sprawowaniu takiej kontroli nad zmiennymi niezależnymi, aby można było wykryć w sposób jednoznaczny związki przyczynowo-skutkowe.

Eksplikacja – tu uświadamianie sobie złożoności rozwiązywanego problemu, wyraźne określanie jego sensu i znaczenia, czyli wydobywanie na jaw ukrytych jego aspektów.

Eksploracja problemu – rozważanie różnych możliwych strategii działania w sytuacji rozwiązywania problemu i przewidywanie ich skutków.

Empatia – wczuwanie się w stany psychiczne, motywacje, zamiary innych lub zdolność do postawienia siebie na miejscu drugiej osoby i odbierania w sposób podobny zachodzących wydarzeń oraz odczuwania podobnych emocji.

Fenomenologia – teoria filozoficzna stworzona przez E. Husserla, ale również pogląd filozoficzny, zgodnie z którym poznaniu dostępne są jedynie zjawiska obiektywne – to, co się zjawia, to także metoda badań przedmiotów aktu intencjonalnego, zwanych fenomenami, która przeciwstawia się przyrodniczemu rozumieniu doświadczenia. Fenomenologia jest skierowana na nauczanie duchowego patrzenia, widzenia, opisywania treści danych świadomości. Istota ludzka może doświadczać nie tylko przedmiotu, ale również innego człowieka. Doświadczenie to, nazwane przez E. Husserla „wzuciem”, jest ujęciem, które wydobywa sens, tj. ujmuje obiektywnego ducha, widzi człowieka, widzi wielość ludzi.

Frustracja – stan emocjonalny powstały na skutek blokowania, zakłócania lub przerywania zachowania ukierunkowanego na pewien cel. Uznaje się, że czasem stan ten ma własności motywacyjne i skłania do zachowania, które ma na celu obejście lub przezwycięzenie przeszkody.

Funkcja – zakres spraw, działalności danej organizacji, grupy lub jednostki i ogół ich skutków. Takie ujęcie funkcji pozwala na uwzględnienie zarówno dodatnich, jak i ujemnych konsekwencji działania, czyli zarówno funkcji, jak i dysfunkcji.

Funkcjonariusz organizacyjny – pracownik podejmujący i wypełniający zadania wynikające z funkcji danej instytucji, organizacji lub grupy.

Globalizacja – tu zjawisko dialektyczne: rozwój więzi o autentycznie światowym zasięgu, ale i przecięcie splotów społecznych wydarzeń i relacji „na odległość” z kontekstami lokalnymi, co powoduje, iż wydarzenia na jednym biegunie odległej relacji często powodują wystąpienie odmiennych lub wręcz odwrotnych zjawisk na drugim biegunie relacji.

Gotowość do przyjęcia pomocy – stan psychologiczny, który może być rozumiany jako wynik stale przebiegającego procesu porównywania i kontrolowania zgodności, czyli spójności i harmonii, zadania, jakim jest skorzystanie z pomocy, z oceną własnego położenia życiowego.

Grupowe rozwiązywanie problemów – technika rozwiązywania problemów osobistych jednostki w grupie terapeutycznej czy grupie wsparcia lub technika rozwiązywania problemów społecznych przez specjalnie powołane grupy ekspertów.

Habitus (termin P. Bourdieu) – łączny rezultat oddziaływań socjalizacyjnych, jakim podlega w ciągu życia jednostka, rezultat interioryzowania przez nią społecznych norm i wartości, czyli nabytych i utrwalonych dyspozycji do postrzegania, oceniania i reagowania na świat zgodnie z ustalonymi w danym środowisku schematami. Posiadanie habitusu decyduje o tym, że jednostka nie reaguje na bodźce zgodnie z ich naturą, ale w zależności od tego, jaki jest jej habitus, a więc w zależności od tego, skąd przyszła i jakie były jej dotychczasowe losy.

Hermeneutyka – procedury interpretacyjne lub nauka o nich. Pierwotnie termin ten był stosowany w odniesieniu do interpretacji źródeł pisanych, obecnie jest stosowany szerzej – także w odniesieniu do wszelkich działań interpretacyjnych.

Homologia – podobieństwo w zakresie pochodzenia i struktury, ale odmiennosc w zakresie funkcji.

Horyzonty myślowe – granice zakresów postrzegania lub granice wiedzy.

Implikacja – wiązanie, łączenie ze sobą, pociąganie za sobą np. następstw, zmian.

Indukcja – metoda naukowa polegająca na wyprowadzaniu wniosków ogólnych z przesłanek, którymi mogą być szczególne przypadki, wyniki eksperymentów, obserwacje faktów itp.

Inercja – bezwładność, bierne poddawanie się naciskom, niechęć do podejmowania czynu; tu **inercyjny decydent** – uczeń, który jest zależny od innych, nie interesuje się nauką ani jakkolwiek pracą zawodową. Wybór zawodu nie zajmuje pozycji centralnej w hierarchii jego zadań życiowych. Charakteryzuje się brakiem aktywności w życiu społecznym. Osiąga bardzo niskie wyniki w nauce.

Informacja – suma użytecznych dla odbiorcy sygnałów, które służą przesyłaniu lub gromadzeniu wiadomości.

Interakcja – oddziaływanie na siebie dwu lub więcej obiektów społecznych, wzajemny wpływ na siebie uczestników interakcji dzięki zrozumieniu sensu działania przez wszystkich uczestników.

Inspiracja – nagłe zrozumienie natury rzeczy, natchnienie, zapal, ale również wywieranie wpływu jednej jednostki na drugą, podsuwanie pomysłów, sugerowanie wprowadzania zmian.

Instruktaż – udzielanie instrukcji, instruowanie, dokładne pouczanie, jak postępować.

Integracja wewnętrzna – proces jednoczenia różnych elementów życia wewnętrznego doprowadzający do powstania harmonijnej i skoordynowanej całości przez ułożenie, zorganizowanie i czasami dodanie lub usunięcie niektórych z nich.

Integracyjna negocjacja znaczeń – ustalanie rozumienia znaczeń przez poszczególnych członków grupy w celu wypracowania wspólnego stanowiska – konsensusu.

Interakcja społeczna, interakcja międzyludzka – sekwencja wzajemnie zorientowanych i wzajemnie modyfikowanych działań społecznych prowadzących do wytworzenia stosunku społecznego.

Interpretacja – akt psychiczny, który zakłada posiadanie przez osobę interpretującą określonego systemu norm i wartości, czyli pojęciowego modelu lub schematu, do którego to, co jest obserwowane i interpretowane, zostaje włączone w sposób logiczny, przez nadanie mu sensu i znaczenia. W interpretacji naukowej model ma charakter „teoretyczny”, a nadanie sensu i znaczenia jest opisem rzeczywistości.

Intersubiektywność – odwoływanie się do przeżyć subiektywnych przy założeniu, iż w podobny sposób jak doświadcza się ich samemu, są doświadczone przez innych.

Interwencja terapeutyczna – procedura lub technika terapeutyczna mająca na celu przerwanie, zahamowanie lub/i modyfikację procesu dezorganizacji psychicznej klienta.

Introspekcja – obserwacja ukierunkowana do wewnątrz, czyli badanie własnych doznań psychicznych.

Jednosesyjna psychoterapia (model M. Talmona) – psychoterapia ograniczająca się na ogół do jednorazowego spotkania (sesji), gdyż: zajmuje się tylko jednym problemem pacjenta, nie wgłębia się w jego przeszłość, liczy na siły obronne jego psychiki i pomyślne zmiany w jego życiu, uwzględnia współpracę z innymi osobami, jest sesją przygotowaną i zakończoną kontaktem podsumowującym.

Jednostki luźne – osoby, które nie zabrały, by włączyć się w struktury społeczne, wejść w układy lojalności i wzajemności, wybierając wygodny świat „ludzi luźnych” i unikając obowiązków związanych z życiem w grupie.

Kapitał ludzki – wiedza, kwalifikacje i możliwości ludzi w społeczeństwie. W terminologii ekonomicznej to akumulacja tegoż kapitału i jego korzystna inwestycja w gospodarkę; z punktu widzenia politycznego to gotowość ludzi do dojrzałego uczestnictwa w procesach politycznych i pełnienia funkcji obywatela demokratycznego państwa; z punktu widzenia społeczno-kulturowego to sposób przeżywania życia (pełniej i bogaciej) i jego uniezależnienie od presji tradycji.

Kapitał społeczny – więzi zaufania, lojalności i solidarności znajdujące wyraz w samoorganizowaniu się i samorządności, głównie w ramach dobrowolnych stowarzyszeń, a z punktu widzenia jednostki sieć kontaktów, znajomości, powiązań, która stwarza jej możliwości uzyskania innych społecznie cenionych zasobów. Jest tworzony i przekazywany za pośrednictwem mechanizmów kulturowych: religii, tradycji i historycznego nawyku.

Kariera – według szkoły chicagowskiej odnosi się do obiektywnych (np. statusu) lub subiektywnych (np. zmiany samego siebie) aspektów długoterminowego procesu biograficznego. Stąd mówić można o karierze ucznia, karierze pracownika, ale i karierze alkoholika itp. W ujęciu tradycyjnym wysokie osiągnięcia w określonej sferze aktywności społecznej.

Kariera szkolna – sekwencja następujących po sobie w toku nauki szkolnej zmian w zakresie zdobywania wiedzy i umiejętności, potwierdzanych na ogół formalnymi świadectwami i dyplomami.

Kariera zawodowa – według D. Supera lista wydarzeń składających się na życie, sekwencja zawodów i innych ról życiowych, które razem wyrażają stosunek danej osoby do pracy w aspekcie jej całkowitego procesu rozwoju osobowości. Także stanowiska, opłacane lub nie, zajmowane przez jednostkę od okresu dojrzewania po emeryturę, wśród których stanowisko zawodowe jest tylko jednym z wielu. Kariera zawodowa istnieje tylko w takim stopniu, w jakim jednostki dążą do jej realizacji. Wężiej rozumiana jest jako awans zawodowy.

Katalizator zmian – tu osoba, która dzięki zawodowemu przygotowaniu przyspiesza wprowadzanie przez jednostkę zmian w swoim życiu, nie wpływając na ich kierunek i sama pozostając niezmienną.

Katharsis – oczyszczenie, zjawisko uwalniania nagromadzonej agresywnej energii przez ujawnienie w procesie psychoterapii nieuświadomianych dotychczas lęków, kompleksów, fantazji.

Klaryfikacja – tu technika używana w terapii niedyrektywnej, polegająca na podsumowywaniu wypowiedzi klienta w celu wyjaśnienia (uzyskania klarowności) ich znaczenia.

Klasyfikacja zawodów i specjalności – urzędowy usystematyzowany spis zawodów i/lub specjalności występujących w gospodarce narodowej danego kraju.

Kofiguracja – tu zmiana kulturowa polegająca na tworzeniu i łączeniu rozproszonych wzorów zachowań oraz działań społecznych, na ogół niewystępujących lub nieznanych w kulturze poprzedniej.

Kokon ochronny (termin A. Giddensa) – ochrona defensywna, która nie dopuszcza potencjalnych zagrożeń świata zewnętrznego i znajduje oparcie psychiczne w podstawowym zaufaniu.

Kompetencje – zdolność do wykonywania jakiegoś zadania lub dokonania czegoś, nabyta w procesie socjalizacji, edukacji. W psychologii behawiorystycznej to adaptywne, poznawcze, emocjonalne, zachowaniowe oraz społeczne atrybuty, dopełnione przez mniej lub bardziej ujawnione przekonania i oczekiwania człowieka dotyczące jego dostępu do owych atrybutów bądź możliwości ich stosowania w życiu.

Kompetencje interpersonalne – umiejętność poznawania ludzi, ich intencji, cech oraz umiejętności, jak również zdolność bezkonfliktowego porozumiewania się z nimi, wchodzenia w partnerskie interakcje bądź kierowania nimi.

Komunikacja interpersonalna – intencjonalna wymiana werbalnych i niewerbalnych znaków (symboli) w celu podejmowania lub poprawy współdziałania albo podzielenia znaczeń między partnerami.

Komunikaty pozawerbalne – informacje przekazywane za pomocą mowy ciała, symbolu, obrazu itp.

Komunikaty werbalne, komunikaty słowne – informacje przekazywane za pomocą wypowiedzi słownych w sposób bezpośredni lub na piśmie.

Kongruencja (termin C. Rogersa) – zgodność ze sobą, jednokładność, jednoznaczność przekonań i zachowań, szczerość, przeźroczystość jednostki jako osoby. Cecha przynależna dobremu doradcy.

Konkursy zawodoznawcze – konkursy organizowane przez szkoły, poradnie, urzędy pracy i administrację dla młodzieży wybierającej zawód, mające na celu zachęcenie uczniów do głębszego i szerszego poznawania rynku pracy i rodzajów szkół na danym terenie.

Konstrukcja relacji pomocowej – dynamika zawiązywania i rozwoju relacji pomocowej, z uwzględnieniem faz rozwoju, określeniem wkładu i roli doradcy oraz radzącego się w konstruowanie relacji, a także nadawanie jej sensu.

Kontakt transakcyjny – kontakt o charakterze terapeutycznym polegający na udowodnieniu wspomaganemu, iż kieruje się zniekształconymi, fałszywymi interpretacjami własnych obserwacji.

Kontekst – tło, struktura obejmująca wszystkie właściwości sytuacji społecznej, które są istotne dla powstania i rozwoju danego zjawiska.

Kontekst intersubiektywny – wspólnie podzielany pogląd na dany temat wypracowany w sytuacjach społecznych, stanowiący zasadnicze tło dla podejmowania wspólnych działań i warunków wzajemnego rozumienia się.

Kontrolowany ład społeczny – ład społeczny regulowany przez prawa, zwyczaje, normy, operujący sankcjami społecznymi karzącymi lub nagradzającymi działania społeczne.

Kontrowersyjne problemy – problemy, które są ambiwalentne, wieloznaczne, różnie oceniane przez doświadczające je osoby, wywołujące kontrowersje: spory, dyskusje, polemiki.

Krytyczne położenie życiowe (termin M. Kulczyckiego) – sytuacja zagrożenia i potrzeba uzyskania pomocy od innych, która może mieć wymiar obiektywny i/lub subiektywny. W pierwszym wypadku określone relacje człowieka z otoczeniem istnieją niezależnie od tego, czy zdaje on sobie z tego sprawę, czy nie. W drugim natomiast konkretna osoba uświadamia sobie mniej lub bardziej wyraźnie, że znajduje się w trudnej sytuacji i doświadcza specyficznego poczucia bezradności. Adekwatne poznanie położenia stanowi podstawę rozwijania wartościowej działalności poradniczej.

Kryzys tożsamości – okres przejściowy charakteryzujący się chaosem, eksperymentowaniem ze sobą, wzmożoną emocjonalnością, pojawiający się, gdy dotychczasowa samoocena wydaje się nieadekwatna.

Ksenofobia – natrętna i wzmożona niechęć lub wrogość wobec obcych.

Kultura kofiguratywna (termin M. Mead) – kultura, w której dominującym wzorem dla członków społeczeństwa jest zachowanie rówieśników niezajdujące odpowiednika w doświadczeniu rodziców, dziadków i innych starszych osób z bezpośredniego otoczenia. Zachowania kofiguratywne nie są poparte ani jasnym widzeniem przeszłości, ani wytyczone jasną wizją przyszłości, mają miejsce wówczas, gdy ci, którzy dostarczają ich wzorów, są zaledwie o kilka lat starsi od tych, którzy je powielają.

Kultura postfiguratywna (termin M. Mead) – kultura, w której zmiany zachodzą bardzo powoli i są trudne do zauważenia, życie minionych generacji wykreśla plany przyszłych pokoleń, dzieci uczą się głównie od swych rodziców, a starsi przekazują swym następcom poczucie niezmiennego ciągłości. Ciągłość tę potwierdza obecność co najmniej trzech pokoleń, których każdy fragment zachowania kulturowego wykazuje ten sam ukryty wzór i tę samą rację bytu. Jest podtrzymywana przez wypieranie z pamięci wszystkiego, co zakłóca poczucie tożsamości i trwałości.

Kultura posttradycyjna, posttradycyjny porządek nowoczesności (określenie A. Giddensa) – kultura współczesna charakteryzująca się reorganizacją czasu i przestrzeni, połączona z rozwojem mechanizmów wykorzystujących, globalizacją, dominacją hipotetycznej wiedzy, wzrostem ryzyka, potężnym wpływem mediów elektronicznych, a z drugiej strony dążeniami do emancypacji, budowania zaufania, obrony tożsamości i refleksyjnego kierowania własną biografiją.

Kultura prefiguratywna (termin M. Mead) – kultura, która nastąpi po wielkim rozłamie międzypokoleniowym. Pokolenie starsze, na oczach którego dokonano się ogromne zmiany cywilizacyjne, stanowi wyizolowaną generację i nie jest w stanie przekazać swoich doświadczeń pokoleniu młodszemu. Pokolenie młodsze jest rozczarowane przeszłością i z przerażeniem patrzy w przyszłość. Jednak rozwój kultur prefiguratywnych może zależeć

od tego, czy młode pokolenie potrafi poprowadzić starszych w stronę nieznaną przyszłości, czyli od tego, na ile rodzice potrafią uczyć się od swoich dzieci.

Lęk – uogólniony stan emocjonalny (stan negatywnego napięcia) jednostki, który bierze się stąd, że jednostka jest zmuszona do antycypowania przyszłych możliwości w odniesieniu do aktualnego działania.

Lęk egzystencjalny – złożony stan emocjonalny, który rodzi się z obawy przed „niebyciem”, a także powiązany z wymaganiami współczesności: z koniecznością ustanawiania punktów odniesienia, z obawą przed śmiercią, a więc z uświadomieniem sobie skończoności ludzkiego życia, z koniecznością wchodzenia w interakcje z innymi, a więc z doświadczaniem innych, oraz z potrzebą zachowania ciągłości tożsamości.

Luka ludzka (termin twórców Raportu Klubu Rzymskiego *Uczyć się – bez granic. Jak zewrzeć »lukę ludzką«*) – stale rosnący dystans między zwiększającą się złożonością świata, spowodowaną przez rozwój kultury i cywilizacji, a zdolnością do jej wykorzystania przez zwykłych ludzi.

Makrostruktura – sieć powiązań między złożonymi obiektami społecznymi, a więc takimi, które same są wyposażone w strukturę, np. strukturę polityczną (partie polityczne, rząd, parlament, grupy nacisku) czy strukturę gospodarczą (przedsiębiorstwa, resorty, banki, sklepy, hurtownie).

Mechanizmy rozwoju trajektorii – według G. Riemanna i F. Schützego przechodzenie przez dziewięć stanów w sytuacji cierpienia: (1) poczucie przytłoczenia nieoczekiwanymi, brzemionnymi w skutki wydarzeniami, (2) poczucie bycia kierowanym przez potężne siły zewnętrzne, które nie dają się kontrolować ani sobą kierować, (3) niemożność zrozumienia tych sił, (4) poczucie izolacji, osamotnienia, bezradności, (5) poczucie wyobcowania w stosunku do samego siebie, (6) osłabienie zdolności do nawiązywania i organizacji stosunków społecznych przy narastającej potrzebie otrzymywania pomocy, (7) doświadczanie kurczenia się i zanikania świata społecznego, (8) wzrost dynamiki dezorganizacji w sytuacjach życiowych, (9) wzrost refleksyjności i podejmowanie prób porządkowania działań biograficznych.

Mediator – pośrednik, rozjemca, osoba pośrednicząca w negocjacjach, ułatwiająca stronom dojście do porozumienia bez angażowania się po którejś ze stron.

Melioracja środowiska społecznego (termin pedagogiki społecznej – H. Radlińska, A. Kamiński) – naprawa środowiska społecznego poprzez regulację stosunków jego uczestników.

Metanarracja, wielka narracja (termin używany przez postmodernistów) – zarówno uniwersalistyczna religia, jak i dowolny system filozoficzny lub naukowy usiłujący zamknąć całe bogactwo i zmienność rzeczywistości w granicach jednej formuły, która miała wyznaczać miejsce każdej rzeczy i wytyczać granice między nauką a nienauką, obiektywizmem a subiektywizmem, kulturą wysoką a kulturą niską, postępem a wstecznością, prawdą a fałszem, pięknem a brzydotą, dobrem a złem, sprawiedliwością a niesprawiedliwością itp.

Metody werbalne – sposoby porozumiewania się lub oddziaływania na innych ludzi za pomocą komunikatów słownych.

Mezostuktura – lokalna sieć powiązań między złożonymi obiektami społecznymi wyposażonymi w strukturę.

Migracje ludności – przemieszczanie się ludności w społecznej strukturze lub w przestrzeni.

Mikrosocjologia, socjologia dokumentarna – dziedzina socjologii próbująca przezwyciężyć znaną w socjologii opozycję makro–mikro i zajmująca się współzależnością jednych jednostek od innych, skupiająca się na interakcji społecznej, na tym, co dzieje się między ludźmi w ich codziennym życiu, na reagowaniu ich na opresję władzy, rozpatrująca wpływy sytuacji klasowej i społecznej ludzi na sposób ich myślenia, na przeżywanie przez ludzi cierpienia i jego biograficzne znaczenie.

Mikrostruktura – sieć powiązań między elementarnymi składnikami życia społecznego, czyli działającymi jednostkami.

Mikroświaty – światy osobiste ludzi, składające się z przedmiotów, procesów i zjawisk zarówno obecnych w ich codziennym życiu, jak i wyabstrahowanych, wymyślonych. Czasem światy te są podzielane przez najbliższych.

Modalność społeczna – społecznie uznawana charakterystyka stanów rzeczy i zjawisk pod względem sposobu, w jaki one istnieją albo zachodzą w rzeczywistości społecznej.

Narracja – opowiadanie jako proces (snucie opowieści) lub jako wynik procesu opowiadania wraz z jego społecznymi, psychologicznymi i kulturowymi kontekstami, umożliwiające często uświadomienie sobie tego, co dotychczas było nieuświadomione, a tym samym spełniające funkcje terapeutyczne. Narracja w dużej mierze przekształca doświadczenie w opowieść, która jest osadzona w czasie, spójna i znacząca, a tym samym umożliwia utworzenie związków między przeszłością, teraźniejszością a przyszłością.

Nauka empiryczna – nauka zmierzająca do odkrycia praw obiektywnych i związków przyczynowo-skutkowych lub prawidłowości umożliwiających sformułowanie dyrektyw praktycznych w zakresie udoskonalania organizacji życia społecznego.

Negatywista – tu decydent-uczeń, który podejmuje zadania w zakresie kształcenia zawodowego lub pracy zawodowej wynikłe z bieżących sytuacji życiowych. Cechuje się amorficznymi planami zawodowymi, nie angażuje się głębiej ani w wykonywanie czynności zawodowych, ani przygotowanie się do nich, nie dąży do wyboru optymalnej dla siebie drogi życiowej.

Negocjacja znaczeń – uzgadnianie stanowisk w kwestii znaczenia, jakie mają poszczególne zjawiska, procesy lub zdarzenia dla jednostki lub grupy, czyli proces prowadzący do konsensusu co do sensu użytego słowa, wyrażenia, całej rozmowy czy sytuacji.

Negocjacja zachowań – proces wzajemnego dopasowywania zachowań w konkretnej interakcji, jej podstawą jest wzajemne ustalenie przez partnerów sensu swych zachowań i działań.

Nieklarowna sytuacja społeczna – sytuacja społeczna, w której nie są jasno określone warunki, zasoby, cele i metody działania uczestniczących w niej osób, a nawet skład jej uczestników i motywy ich uczestniczenia w tej sytuacji i znaczenia tego uczestniczenia dla nich.

Niewyeksplikowane założenia – racje, którymi kieruje się jednostka w swoim postępowaniu, nieujawnione lub nawet nie w pełni przez nią uświadamiane, czyli ukryte przesłanki postępowania.

Niezaborcza życzliwość – jedna z cech przysługujących dobremu doradcy, polegająca na okazywaniu życzliwości stałej i bezinteresownej nawet wówczas, gdy pacjent jej nie odwzajemnia, wręcz nieoczekiwanie wzajemności.

Niezadowolony wykonawca – tu uczeń-decydent, który uważa, że jest nieadekwatnie oceniany przez otoczenie. Nie umie podjąć optymalnej decyzji zawodowej, zachowuje się reaktywnie, czasem nieadekwatnie do swoich możliwości. Charakteryzuje się nieadekwatnymi aspiracjami, nie akceptuje sugestii innych osób, nie jest pogodzony z decyzją zawodową na etapie jej realizacji.

Niezależni eksperci (termin R. Mertona) – eksperci zatrudnieni w instytucjach naukowych, którzy sami wybierają przedmiot badań, w odróżnieniu od ekspertów zależnych biurokratycznych, którzy są zatrudniani w celu rozwiązania problemów danych instytucji lub uzasadnienia decyzji podejmowanych przez przełożonych.

Oddana osoba – ktoś, kto dostrzega napięcia towarzyszące relacji z partnerem, a mimo to pragnie jej ze względu na to, co może ona dać sama przez się, czyli osoba dostarczająca wsparcia emocjonalnego, mimo wstrząsów, jakim może ulegać relacja.

Odnażeni rówieśnicy (termin M. Mead) – uczestnicy kultury kofiguracywnej, których rówieśnicy, będąc osobami napływowymi w danym systemie kulturowym, uważają ich za najlepszych przewodników po tym systemie.

Optymalny wybór – tu decyzja zawodowa, która zdaje się społecznie użyteczna, zgodna z trafną poradą zawodową, zaakceptowana w trakcie jej realizacji przez decydenta i jego otoczenie i dostarczająca satysfakcji.

Organizacja życia z trajektoria – podejmowanie wysiłków zmierzających do przeorganizowania życia codziennego oraz wychodzenia z szoku i chaosu spowodowanego trajektoria, pomimo nieusunięcia jej.

Orientacja zawodowa – w znaczeniu psychologicznym – etap procesu decyzyjnego w wyborze zawodu, w znaczeniu pedagogicznym – ogół poczynań wychowawczych, które zmierzają do pokierowania oczekiwanym rozwojem ucznia, umożliwiającym mu podejmowanie optymalnych decyzji w sprawie życia i zawodu, w znaczeniu socjologicznym – trend w dokonywaniu wyborów zawodowych, uchwytyny w zachowaniach całych kohort lub całego pokolenia wybierającego różne zawody.

Osoba wpływowa (określenie R. Mertona) – osoba wywierająca wpływ na pewną liczbę osób w określonych sytuacjach.

Osoba znacząca, znaczący inny – osoba ważna dla jednostki, ceniona przez nią i szanowana, mająca wpływ na jej życie, osoba, z której opinią na swój temat jednostka się liczy, a więc chce ją znać, gdyż ma to dla niej duże znaczenie.

Oswajanie rzeczywistości – dynamiczne odczuwanie otaczającej rzeczywistości jako coraz bardziej swojskiej, rozpoznanej, przejrzystej, klarownej, podzielonej na różne sektory ze względu na funkcje pełnione przez znajdujące się w nich obiekty, rodzaj panujących stosunków społecznych, przewidywalne zjawiska, procesy, wydarzenia, fakty, obecność określonych przedmiotów i ludzi.

Oświetlanie pola problemowego (sformułowanie B. Wojtasik) – jeden z celów działalności doradcy „spolegliwego opiekuna” w procesie udzielania porady.

Outplacement (termin angielski, w dosłownym tłumaczeniu „ulokowanie na zewnątrz”) – program stworzony w Wielkiej Brytanii i USA po II wojnie światowej jako system pomocy świadczonej pracownikom misji wojskowych po zakończeniu służby. Obecnie program wspomagający osoby opuszczające dotychczasowe struktury: uczelnie, zakłady pracy, skierowany zarówno do opuszczających struktury, jak i kierowników restrukturyzowanych przedsiębiorstw.

Paradoksalny układ sytuacyjny – nieoczekiwana sytuacja społeczna, która wydaje się niemożliwa, sprzeczna z tym, co oczywiste; sytuacja absurdalna.

Paradygmat (termin rozpowszechniony przez T. Kuhna) – uznawane przez jedną wspólnotę naukową, w odróżnieniu od drugiej, teorie, metody i narzędzia badawcze. Służy do określenia, co należy badać, jakie pytania należy stawiać, w jaki sposób należy to robić, jakie należy stosować reguły interpretacji uzyskanych danych.

Parafrazowanie wypowiedzi – powtarzanie wypowiedzi z dokonywaniem jej przeróbki przez rozwijanie zawartych w niej treści, uzupełnianie ich lub wprowadzanie innych sformułowań, ale w granicach zapewniających wyraźnie jej pierwotny sens.

Paraprofesjonaliści – osoby, które zostały przeszkolone w pewnym zakresie, jednak ich przygotowanie zawodowe nie dorównuje przygotowaniu specjalistów dyplomowanych.

Partnerstwo – symetryczny stosunek społeczny, czyli sytuacja, w której pula praw i obowiązków obu uczestników sytuacji (partnerów) jest jakościowo podobna, zrównoważona.

Paternalizm – model przywództwa polegający na sprawowaniu władzy przy wykorzystaniu autorytetu, zapewnianiu kontroli i ochrony w zamian za lojalność i posłuszeństwo.

Perswazja – proces przekonywania kogoś do przyjęcia danego zbioru wartości, przekonań lub postaw.

Pęknięcie w codziennej rzeczywistości (termin F. Schützego) – nagromadzenie problemów życia codziennego, falsyfikacja oczekiwań co do dnia codziennego i zwątpienie, czy świat codzienny nadal jeszcze istnieje, poczucie bezładu, chaosu, bezradności.

Planowanie życia – strategiczne przyjmowanie pewnego stylu życia w celu zorganizowania przewidywanego jego obszaru, czyli sposób, w jaki jednostka w swojej biografii postrzega przebieg przyszłych działań.

Pobudzenie do podjęcia decyzji – praca doradcy zmierzająca do zwiększenia refleksyjności decydena i zachęcenia go do podjęcia kroków zmierzających w kierunku dokonania biograficznych zmian.

Poczucie winy – poczucie pojawiające się wtedy, gdy przekroczone zostają zakazy, naruszone kodeksy lub tabu, może wiązać się z poczuciem krzywdzenia osoby kochanej lub szanowanej.

Podstawowe zaufanie – przekonanie wywiedzione z wczesnego dzieciństwa o stałości trwania innych osób i obiektywnego świata.

Podwójne sygnały (termin A. Mindella) – sytuacja komunikacyjna, w której przekazy pierwotny (werbalny) i wtórny (pozawerbalny, nadawany kanałami: wizualnym, ruchowym, odczucie cielesnych, relacji) nie są ze sobą zgodne.

Pogłębienie decyzji – cel porady udzielanej młodzieży wybierającej zawód, osiągany poprzez dostarczanie odpowiednich informacji, zachęcanie do gromadzenia wiedzy na temat wybieranego zawodu i do jego praktycznego poznawania.

Pomijanie komunikatów – strategia obronna polegająca na wybiórczym traktowaniu otrzymywanych komunikatów w interakcji społecznej.

Pomoc – wspieranie kogoś fizycznie lub moralnie, rodzaj czynności, działań lub zachowań, które wyodrębniają się ze względu na altruistyczny cel, do którego zmierza wspomagający, a nie ze względu na ich wykonanie, organizację czy przebieg.

Pomoc do samopomocy – tworzenie dynamicznych sytuacji i procesów, w których wspomagany jest aktywnym i odpowiedzialnym podmiotem, w celu wywołania w nim uczucia uwolnienia, odkrycia, posiadania możliwości sprawczych, a także dążenia do nabycia nowych kompetencji i rozszerzenia możliwości życiowych.

Ponowoczesność, nowoczesność wysoko rozwinięta, późna nowoczesność – współczesna faza rozwoju nowoczesnych instytucji, charakteryzująca się radykalizacją i globalizacją podstawowych zjawisk typowych dla nowoczesności.

Porada – przekazana/uzyskana wiedza, która ma być pomocna w osiągnięciu ogólnej poprawy stanu psychicznego lub pożądana w nieprzewidzianych okolicznościach, tzw. sytuacjach problemowych, opracowana na prośbę osoby zainteresowanej wraz z całym kontekstem psychologicznym, kulturowym i społecznym, w jakim powstaje i w jakim jest przekazywana/otrzymywana.

Porada trafna – porada, która jest optymalna (najlepsza z możliwych w danej sytuacji) dla radzącego się.

Porada zawodowa – porada dotycząca wyboru zawodu, może być opracowana przy wykorzystaniu testowania sprawności i uzdolnień, psychologicznej oceny osobowości, motywacji, celów życiowych itp. Zasadniczo ma dotyczyć zawodu optymalnego dla danej jednostki.

Poradnia dla młodzieży – poradnia, w której udzielane są porady ludziom młodym.

Poradnia młodzieżowa – poradnia, w której udzielane są porady ludziom młodym, często przez rówieśników, czyli stosująca pomoc rówieśniczą.

Poradnictwo – forma pomocy lub działanie społeczne polegające na przekazywaniu rad, porad, informacji itp. jednej jednostce będącej w sytuacji problemowej (radzącemu się) przez drugą (doradcę), ale także interakcja międzyosobowa o charakterze pomocowym, jak również działalność zorganizowana, prowadzona w instytucjach (poradniach).

Poradnictwo dialogowe – poradnictwo, w którym ma miejsce wspólne rozwiązywanie problemu radzącego się w partnerskim dialogu z doradcą, układ angażujący refleksyjność obu uczestników relacji.

Poradnictwo dyrektywne – poradnictwo, które polega na instrumentalnym sterowaniu radzącym się przez doradcę w sposób jawny lub ukryty.

Poradnictwo liberalne – poradnictwo polegające na zapewnieniu radzącemu się komfortu psychicznego, poczucia bezpieczeństwa, akceptacji i wsparcia w samodzielnym dochodzeniu do zmian, poprzez korzystanie z zabiegów stymulujących rozwój jego „wewnętrznej” świadomości i zwiększanie odwagi refleksyjnego ogarniania tożsamości.

Poradnictwo na progu (określenie E. Siarkiewicz) – poradnictwo jako skonstruowane działanie wspomagające w przestrzeni „pomiędzy”, symbolicznie stworzonej np. przez nauczyciela i rodzica rozmawiających na realnym progu klasy szkolnej albo inne osoby, które wydzielają dla siebie symboliczną przestrzeń w miejscach publicznych i udzielają sobie wsparcia poprzez poradę.

Poradnictwo zapośredniczone – poradnictwo uprawiane za pośrednictwem różnego rodzaju środków masowej komunikacji: poradników książkowych, Internetu, czasopism, listów.

Poradnik (termin E. Zierkiewicz) – książka, której celem jest udzielenie pomocy korzystającym z niej czytelnikom poprzez dostarczenie użytecznej wiedzy – zarówno pewnego zakresu niezbędnych informacji ogólnych, jak i treści przygotowujących ich do nabywania określonych umiejętności i do praktycznego wykorzystywania oraz zapoczątkowujących proces zmian ku samorozumieniu i samopomocy.

Poradoznawcy – badacze poradnictwa.

Poradoznawstwo – wiedza o poradnictwie, teoria poradnictwa, nauka o poradnictwie, czyli poszukiwaniu, opracowywaniu, przekazywaniu i otrzymywaniu porad, rad, informacji, instrukcji o radzeniu sobie z problemami, o uczestniczeniu w konsultacjach i negocjacjach.

Postmodernizm – termin wieloznaczny, odnosi się zarówno do rzeczywistości myślanej, sfery świadomości, jak i do praktyki artystycznej oraz jej wytworów, stylów życia, przeobrażeń dotyczących form organizacji społecznej i politycznej, sposobu uprawiania nauki i określa epokę, w której poddany jest krytyce dorobek i ideały modernizmu, czyli następuje rewizja ogólnych, uporządkowanych wartości epoki modernizmu.

Postrzynkowość, era postrzynkowa (termin J. Rifkina) – era, w której następuje radykalna reorientacja społeczeństwa w kierunku wolności osobistej zamiast dyscypliny pracy, ma miejsce przejście od gospodarki opartej na materiałach, energii i sile roboczej do systemu zorientowanego na informację i komunikację, wycofywanie się państwa narodowego jako uczestnika gry rynkowej, odradzanie się silnych wspólnot łągodzących wpływ bezosobowych sił rynku światowego, czyli trzeciego sektora.

Poszukiwacz – tu decydujący uczeń, który gromadzi liczne informacje zawodowe, snuje plany podjęcia nauki lub pracy zawodowej, jednak nie realizuje ich. Wybór zawodu jako zadanie nie aktywizuje jego zachowań wykonawczych. Charakteryzuje się brakiem realizmu w swoich zamierzeniach, wynikającym z zaniżonej samooceny lub małej dojrzałości emocjonalnej.

Potencjał trajektoryjny – nagromadzony, niejawny zespół komponentów o charakterze biograficznym, dyspozycji psychologicznych do bycia zranionym oraz kluczowych sprzeczności w obrębie aktualnej sytuacji życiowej, który prowadzi do destabilizacji życia codziennego i daje przyzwolenie na wciągnięcie się w wir wydarzeń.

Praca biograficzna – refleksyjne przepracowywanie własnej biografii w celu dokonania życiowych zmian.

Prestiż społeczny – szacunek społeczny, uznanie wyrażane jednostce lub grupie.

Prestiż zawodów – szacunek, jakim otoczone są niektóre zawody i ich wykonawcy, odzwierciedlany w społecznej hierarchii zawodów.

Problemy egzystencjalne – problemy związane z poszukiwaniem sensu życia. W węższym rozumieniu odnoszenie się do rzeczywistości pozaempirycznej, na którą składają się byty idealne i wartości absolutne, w tym także poznawcze i estetyczne.

Profesjonalne poradnictwo – poradnictwo prowadzone przez wysokiej klasy specjalistów, profesjonalistów w określonej dziedzinie, np. poradnictwo rodzinne, poradnictwo zawodowe, poradnictwo rolnicze.

Profesjonalne wsparcie – wsparcie udzielane przez przygotowanych do tej pracy profesjonalistów: pracowników socjalnych, prawników, psychologów, terapeutów, doradców itp., w odróżnieniu od wsparcia społecznego, które może być udzielane przez osoby życzliwe.

Profesjonalny operator – pracownik instytucji opieki, wychowania, kontroli, który podejmuje działania wspomagające w sposób sformalizowany, wynikający z jego przynależności do organizacji (stanowiska pracy).

Próg edukacyjny – trudności, jakie musi pokonać uczeń przy zmianie szkoły ze względu na różnice w poziomie wymagań.

Prywatyzacja ambiwalencji (termin Z. Bauman) – konieczność osobistego zmagania się z dwuznacznością współczesności w sytuacji kurczenia się liczby instytucji opieki i wychowania.

Przedrozumienie, przedsąd (terminy używane w hermeneutyce) – dysponowanie przez badacza własnym, konkretnym horyzontem językowego i historycznego rozumienia, z perspektywy którego rozpoczyna postępowanie badawcze. Dotyczy zazwyczaj całości, ogółu i dzięki temu umożliwia zrozumienie pojedynczych zjawisk, przeżyć, tekstów.

Przekształcenie decyzji – jeden z celów działania doradcy w poradnictwie zawodowym, gdy decyzja podjęta przez radzącego się nie była, zdaniem doradcy, optymalna, a więc nieadekwatna do jego możliwości, nierealna lub nieetyczna.

Przeniesienie – proces zachodzący podczas terapii psychoanalitycznej, w którym pacjent skierowuje na terapeutę uczucia, które uprzednio żywił wobec osoby znaczącej. Uczucia te mogą być pozytywne, negatywne lub ambiwalentne.

Psychoanalitik – psychoterapeuta, który w pracy z pacjentami stosuje psychoanalizę.

Psychoanaliza – szkoła psychologiczna zapoczątkowana przez S. Freuda, skoncentrowana na badaniu nieświadomych procesów psychicznych, oraz/lub odrębna teoria osobowości oraz/lub metoda psychoterapii, w której dąży się do wprowadzenia nieświadomych pragnień pacjenta w pole jego świadomości, najczęściej przez powrót do przeżyć z wczesnego dzieciństwa.

Psychotechnika – dział psychologii, który zajmował się badaniem przydatności ludzi do poszczególnych zawodów, szkół i stanowisk ze względu na posiadane przez nich cechy psychiczne i fizyczne. „Psychotechnika” to także tytuł czasopisma wydawanego w Polsce w latach 1927–1939.

Psychoterapia, psychokorekta – forma psychologicznego leczenia zaburzeń psychicznych oraz anomalii myślenia, emocji czy zachowania lub korygowania zachowań powstałych na tle tych zaburzeń.

Pytania egzystencjalne – kwestie odnoszące się do podstawowych wymiarów egzystencji, pytania związane z ludzką egzystencją oraz światem materialnym, na które człowiek odpowiada swoim codziennym życiem.

Racjonalność (termin H. Giroux) – pewien zbiór założeń oraz praktyk społecznych, które pośredniczą w sposobie, w jakim jednostka lub grupa odnosi się do szerszego społeczeństwa. U podstaw każdego typu racjonalności leży zbiór interesów, które określają, jak odzwierciedla się świat.

Racjonalność instrumentalna – właściwość działań, które są efektem kalkulacji kosztów i zysków zmierzającej – w subiektywnym rozeznaniu działającego – do uzyskania jak najwięcej najmniejszym kosztem.

Rada – informacja, jaka powstaje w sytuacji radzenia, przyjmująca najczęściej postać wskazówek przekazanych niejednokrotnie spontanicznie w incydentalnym zdarzeniu, mająca wywołać doraźne zmiany w osobie, której się radzi, bez uzasadniania znaczenia tych wskazówek ani zapobiegania o ich pełne zrozumienie. Czasem przekazana w chęci zaimponowania innemu.

Radzący się, klient, pacjent, użytkownik poradni, wspomagany, poradobiorca, optant – osoba, która zasięga porady u doradcy.

Radzenie się – zasięganie porady w celu rozwiązania problemu życiowego.

Radzenie sobie – pokonywanie poczucia bezradności, oparte na poprawnej interpretacji rzeczywistości, tolerowaniu niejasności, a nawet samooszukiwaniu się. Jest to nie tylko rozwiązywanie problemów, ale i regulacja przykrych emocji i kierowanie nimi, tak aby nie wymknęły się spod kontroli. Stosuje się takie sposoby samouspokojenia, czyli radzenia sobie, jak: zaprzeczanie, racjonalizacja (dystansowanie się), unikanie przykrych myśli lub zażywanie określonych substancji.

Redukcja aspiracji – proces analizy zespołu celów i pragnień, do realizacji którego dana osoba dąży, oraz eliminowanie napięcia, jakie mu towarzyszy, gdy dążenia są zawyżone lub nierealne.

Refleksyjność – analizowanie przeżytych doświadczeń oraz włączanie nowej wiedzy lub nowych informacji do codziennego działania, a więc podwyższona świadomość własnych myśli, uczuć i wrażeń zmysłowych, samoświadomość własnego stanowiska wobec własnych działań, przejawiająca się jako stałe odpowiadanie sobie na pytania: „co wiemy?” i „w jaki sposób wiemy?”, czyli złożony i świadomy proces myślenia oraz interpretowania doświadczenia, po to by na nowo zrozumieć zdarzenia i nasz udział w nich.

Refleksyjny praktyk – osoba, która zastanawia się, w jakim zakresie i z jakim skutkiem włącza doświadczenia własnej przeszłości do obecnej praktyki zawodowej, aby mogła jednocześnie uzyskiwać informacje o tym, czego do tej pory się nauczyła, a także uwalniać się od nieprzydatnych i szkodliwych praktyk i doświadczeń.

Regulacja regulacji – ingerencja w ustrukturyzowany i planowy (uregulowany) proces, mająca na celu jego poprawę (regulację), inaczej można powiedzieć, iż jest to zdwojona regulacja.

Rekonstrukcja osobowości – akt przywracania pierwotnego porządku, czyli odbudowywanie osobowości po przeżyciach traumatycznych poprzez refleksyjną analizę autobiograficzną i biograficzną przeżytych doświadczeń oraz włączanie informacji napływających z zewnątrz.

Relacje z obiektem – emocjonalne więzi między jednostką a inną osobą. Termin stosowany zazwyczaj w znaczeniu zdolności do kochania i troszczenia się o inną osobę jako przeciwwaga zainteresowania i miłości do samego siebie.

Renormalizacja pęknięcia w codziennej rzeczywistości (termin F. Schützego) – próba powrotu do sytuacji, jaka miała miejsce przed wejściem w trajektorię, próba opanowania trajektorii.

Rezerwowa armia pracy – bezrobotni, którzy mogą zostać zatrudnieni z chwilą pojawienia się odpowiednich warunków na rynku pracy, a obecnie pozostają w stałej gotowości zastąpienia osób zatrudnionych.

Równowaga wzajemnych świadczeń społecznych – stan, w którym ma miejsce wyrównanie (zachowanie stanu równowagi) w korzystaniu ze społecznych świadczeń i świadczeniu ich na rzecz innych.

Rutynowe życie codzienne – zwyczajne życie codzienne, które ma charakter powtarzalnych działań i zachowań, niemobilizujących uwagi ani nieburzących nawykowo stosowanego dotychczas sposobu świadomościowego ogarniania występujących w otoczeniu rzeczy, faktów, zdarzeń, procesów.

Samoodślanianie się, otwieranie się – umiejętność mówienia o sobie do drugiego człowieka. Umiejętność samoodślaniania się jest traktowana zarówno jako symptom zdrowia jednostki, jak i osiągnięcie zdrowej osobowości. W odsłonięciu jednostka odkrywa nie tylko szerokość i głębię swoich potrzeb i uczuć, lecz również naturę swych własnych oraz afirmowanych przez siebie wartości.

Samopotępienie – negatywne poczucie własnej wartości, negatywna samoocena, przypisywanie sobie winy za niepowodzenia życiowe.

Samoświadomość – samorozumienie podporządkowane szerszemu i bardziej fundamentalnemu celowi, jakim jest wytwarzanie i odtwarzanie poczucia tożsamości, stosunek człowieka do samego siebie, stan, który jest związany z tym, że mamy tożsamość i znamy własną osobowość. Jest związana ze świadomością, że istnieją „inni”.

Samozwrotność – sytuacja, w której relacje społeczne lub przedmioty pozostające w otoczeniu są tak organizowane, aby umacniać ją zgodnie z przewidywaniami organizującego, najczęściej dostarczając satysfakcji i gratyfikacji.

Selekcja społeczna – dobór społeczny ze względu na określone cechy ludzi: zdolności, umiejętności, płeć, poziom wykształcenia itp.

Selekcje szkolne – selekcje, jakim podlegają uczniowie poprzez system oceniania, egzaminowania, przyznawania wyróżnień, świadectw i dyplomów w szkole.

Sens życia – ogólne znaczenie, jakie nadawane jest ludzkiej egzystencji.

Sieć miłości (termin A. Tofflera) – umiejętność współżycia polegająca na nieformalnym zindywidualizowanym procesie udzielania pomocy jednym jednostkom przez inne w uporaniu się z trudnymi sytuacjami życiowymi, zgodnie z maksymą: potrzebuję ciebie tak bardzo, jak ty potrzebujesz mnie.

Skolaryzacja młodzieży – uszkolenie młodzieży, stan, w jakim młodzież objęta jest nauczaniem szkolnym.

Skuteczność porad – zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki udzielania porad i/lub stosowania się do nich.

Słaba tolerancja zmian – mała zdolność do wytrzymywania napięcia, stresu, niejednoznaczności i naporu nowości przy zachodzeniu zmian, czyli reagowanie stresem bądź ucieczką w sytuacji zmiany.

Socjalizacja – naturalny i kierowany proces przyswajania przez jednostkę wiedzy, systemu wartości, biegłości językowej, umiejętności społecznych i społecznej wrażliwości, który pozwala jej zintegrować się ze społeczeństwem i zachowywać się w nim przystosowawczo.

Społeczna separacja – uświadomienie sobie odrębności, izolacji, odosobnienia wywołanego sytuacją społeczną lub dążenie do odłączenia się od grupy społecznej, do której się przynależało.

Społeczeństwo ryzyka (termin U. Becka) – sytuacja pęknięcia w obrębie nowoczesności, czyli utrata stałych punktów odniesienia, uznanie nieprzewidywalnych wydarzeń, sytuacja, w której wymagane jest życie z analitycznym nastawieniem do możliwych sposobów działania, pozytywnych i negatywnych, o zasięgu jednostkowym i globalnym, a więc sytuacja typowa dla najbardziej rozwiniętych społeczeństw nowoczesnych, w których dochodzą do głosu nowe formy ryzyka wytworzonego przez cywilizację, technologię, przemysł itp.

Sposób bycia – przemyślany sposób zachowania się jednostki w warunkach życia codziennego, w tym wykorzystanie wyglądu zewnętrznego w celu zaznaczenia własnej odrębności.

Standard – każde społecznie przyjęte i oczekiwane zachowanie stanowiące podstawę do porównań w celu dokonania ocen lub pomiarów.

Start zawodowy – początek kariery zawodowej, w którym mogą wiązać się trzy ważne wydarzenia: wybór kierunku profesjonalnego kształcenia, podejmowanie pierwszej pracy lub podejmowanie w miarę ustabilizowanego zajęcia.

Strategiczne decyzje – tu decyzje, które odgrywają ważną rolę w sytuacjach biograficznych.

Stratyfikacja społeczna, rozwarstwienie społeczne – podział społeczeństwa na warstwy i klasy społeczne.

Strefa aktywności quasi-publicznej (termin E. Kalinowskiej) – strefa działań podejmowanych na gruncie pozadomowym, które związane są z kontaktowaniem się

z innymi jednostkami i grupami niebędącymi członkami rodziny czy krewnymi; różnią się od innych działań składających się na aktywność publiczną tym, że nastawione są na siebie i na własny interes oraz że mają często charakter konsumencki.

Stereotyp – zbiór względnie stałych, uproszczonych i najczęściej negatywnych nieuprawnionych uogólnień dotyczących pewnej grupy lub klasy ludzi.

Stres – stan napięcia psychicznego wywołany przez siły lub naciski fizyczne, psychiczne lub społeczne.

Strukturyzacja wiedzy – odkrywanie bądź ustalanie związków i relacji, jakie zachodzą pomiędzy metodami badawczymi oraz pojęciami, prawami, teoriami w danym obszarze wiedzy.

Stygmatyzacja – stałe przypisanie jednostce określonej tożsamości, najczęściej dewianta; etykietowanie, naznaczanie.

Symboliczny interakcjonizm – nurt myślowy w badaniach społecznych, w którym główną uwagę koncentruje się na procesach interakcyjnych, poprzez które ludzie tworzą stosunki społeczne. Symboliczni interakcyoniści kładą nacisk na odkrywanie przebiegu procesów interpretowania, oceniania, definiowania i planowania, upatrując w nich źródła kreatywnej, konstruktywnej i zmiennej natury interakcji.

Synergiczna komunikacja – komunikacja podtrzymywana i rozszerzana dzięki zaangażowanemu współdziałaniu osób komunikujących się ze sobą.

Syntetyzacja życia (termin H. Kai) – proces refleksyjnego, analitycznego integrowania biograficznych doświadczeń i przeżyć.

Sytuacja rutynowa – złożona całość położenia obiektu, obejmująca wszelkie układy bodźców, zdarzenia, przedmioty, osoby oraz atmosferę emocjonalną, powtarzająca się codziennie; sytuacja niewymagająca aktywizacji świadomości dla bycia w niej.

Teoria ugruntowana – teoria średniego zasięgu budowana na podstawie systematycznie zbieranych danych empirycznych, często przy specyficznym przestrzeganiu rygorystycznych reguł metodologicznych i pozostawieniu szerokiego marginesu przyzwolenia dla indywidualnej pomysłowości, wyobraźni i oryginalności badacza. Polega na swoistej „totalności” poznania naukowego, w którym o użyciu określonej procedury decyduje jej użyteczność w ugruntowaniu propozycji teoretycznych.

Terapia – kuracja psychologiczna rozumiana jako doświadczenie, które angażuje jednostkę w systematyczną refleksję na temat stanu własnego ducha, przebiegu własnego życiowego rozwoju, możliwości sprawczych itp. Ma prowadzić do osiągnięcia równowagi między poczuciem życiowej wygranej i totalnej katastrofy. Terapeuta może ten proces uruchamiać lub przyspieszać.

Terapia skoncentrowana na doradcy, terapia aktywna – podejście terapeutyczne, w którym terapeuta odgrywa rolę aktywną, kierowniczą, dbając o zachowanie wizerunku kompetentnego specjalisty.

Terapia skoncentrowana na kliencie – rodzaj psychoterapii stworzony przez C. Rogersa. Terapeuta jest niedyrektywny i nie interpretuje ani nie radzi, zachęcając jedynie do jaśniejszego formułowania myśli.

Terapia skoncentrowana na relacji – rodzaj terapii stworzony przez C. Rogersa, w której terapeuta wchodzi do grupy na zasadzie obowiązującej innych jej uczestników i stara się poprzez empatię zrozumieć ich i siebie.

Tolerancja – postawa liberalnej akceptacji cudzych zachowań, wartości i przekonań.

Tożsamość jednostki – poczucie bycia osobą związane ciągłością doświadczenia własnego „ja” i własnego ciała, czyli przez odpowiadanie sobie na pytania: „kim jestem?”, „kim chcę być?”, ujmowane przez jednostkę w kategoriach jej biografii.

Trafna porada – porada optymalna dla osoby radzącej się w danej sytuacji. Nie zawsze jest jednoznaczna z poradą skuteczną, gdyż nie musi być wprowadzona w życie i wywołać skutków w postaci określonych zmian.

Trajektoria (termin F. Schützego) – rodzaj doświadczenia biograficznego, które wyraża się podleganiem zewnętrznym uwarunkowaniom, na które jednostka nie ma wpływu, połączona zazwyczaj z cierpieniem.

Trauma – uraz, gwałtowne doznanie zaburzenia w dotychczas stabilnym świecie nawyków, zwyczajów, sensów. Może mieć charakter indywidualny lub zbiorowy i przejawiać się w syndromie braku zaufania, apatii, nostalgii, nastroju niepokoju i lęku.

Trening – zbiór procedur mających na celu wyrobienie w organizmie szczególnej umiejętności wykonywania określonej skomplikowanej czynności jako reakcji na bodziec, np. trening asertywności, trening czystości, trening wrażliwości.

Triangulacja – heurystyczna metoda badawcza, w której chodzi o wykorzystanie wiedzy pochodzącej z różnych źródeł i uzyskanej w trakcie stosowania różnych procedur badawczych.

Trzeci sektor, sektor niezależny, ochotniczy – sfera życia społecznego niezależna od sektora rynkowego i rządowego (publicznego), w której umowy powiernicze zastępowane są więziami wspólnotowymi, w której ma miejsce tworzenie nowych pomysłów, bezinteresowne udzielanie społecznego wsparcia, uczestniczenie w przeżyciach intelektualnych i artystycznych, uzyskiwanie pomocy terapeutycznej i opieki. Udział ludzi w tym sektorze jest motywowany chęcią służenia innym w zamian za poczucie bezpieczeństwa, przydatności i zakotwiczenia w większej wspólnotie społecznej.

Typologia – zabieg metodologiczny, który opiera się na założeniu, iż istnieją spójne wzorce zachowania lub zgodne style działania, które są wystarczająco dobrze zdefiniowane, tak że ludzi można zaklasyfikować do jednego lub więcej typów.

Typy osobowościowe – wprowadzone na podstawie podziału ludzi ze względu na różnorodne cechy osobowości.

Układ Ja–Ty – w rozumieniu M. Bubera partnerska relacja dwu osób, która wydarza się „pomiędzy” i ma wymiar ontologiczny, a nie psychologiczny, decyduje o istocie człowieczeństwa, gdyż dzięki obecności „Ty” umożliwia człowiekowi zrozumienie siebie.

Warsztat doradcy – wiedza, umiejętności, doświadczenia oraz cechy osobowości, które pozwalają doradcy na odpowiednią pracę z klientami i swobodny wybór strategii działania.

Wewnątrzsterowność (termin D. Riesmana) – tendencja do zachowania się zgodnie ze zinternalizowanym zbiorem celów lub wartości.

Wiedza emancypacyjna – wiedza umożliwiająca jednostce wyemancypowanie się (uwolnienie się) od swoich przesądów, wierzeń, nawyków, tradycji, fantazji.

Wiedza interdyscyplinarna – wiedza wielodyscyplinowa, której integracja może przebiegać na co najmniej trzech poziomach: (1) przez cząstkowe wzajemne zapożyczenia między różnymi dyscyplinami, (2) przez uznawanie wspólnego uogólnionego modelu świata i dodawanie do tej wspólnej wizji innego kąta widzenia, innego materiału dowodowego lub dokumentacyjnego, ale przede wszystkim (3) przez współuczestniczenie różnych dyscyplin w budowaniu wspólnej teorii, wspólnej struktury wyjaśniającej, dotyczącej szerokiego obszaru zjawisk.

Wiedza samozwrotna – wiedza, która – przyswojona i wykorzystana w doświadczeniach biograficznych – dostarcza satysfakcji i podnosi poziom kompetencji działających osób.

Wolontariusz – osoba pracująca bez pobierania wynagrodzenia, zatrudniająca się w instytucjach wspomagających: opiekuńczych, medycznych, wychowawczych, rehabilitacyjnych itp.

Wsparcie psychologiczne – zapewnienie pocieszenia, uznania, aprobaty, zachęty itp. drugiemu człowiekowi.

Współdziałanie – takie działanie społeczne, które jest wspólnym pokonywaniem trudności, w którym uczestnikom zależy na wywoływaniu swoim zachowaniem trafnych

interpretacji swoich intencji, a każda odpowiedź uczestnika współdziałania wzmacnia skuteczność działania jednostek albo nawet stanowi niezbędny warunek tej skuteczności.

Współzależnienie – relacja, w której jednostka nie czuje się na tyle wolna, by zerwać związek z partnerem, której, bez względu na to, ile wycierpiała i jak głęboko nienawidzi partnera psychicznie, nie jest w stanie opuścić.

Wstyd – uczucie dotyczące całości tożsamości jednostki, rodzi się, gdy cel nie zostaje osiągnięty, i wskazuje na niedostatek, lub z braku zadowolenia z siebie, gdy ujawnione są cechy ukrywane przed otoczeniem.

Wymiar symboliczny – ukryte znaczenie, jakie ma dla jednostki lub grupy społecznej dany przedmiot, gest, pojęcie (słowo), zdarzenie lub proces umożliwiający podtrzymywanie interakcji społecznej.

Wypieranie przeszłości (termin zaczerpnięty z psychologii głębi) – procesy lub czynności psychiczne funkcjonujące w celu ochrony jednostki przed myślami, impulsami, a przede wszystkim wspomnieniami, które mogłyby wywołać lęk, obawę lub poczucie winy, gdyby stały się świadome. To, co jest wypierane, nie przestaje jednak być aktywne, lecz egzystuje nadal na poziomie nieświadomości, dając o sobie znać przez różne projekcje.

Wzmocnienie pozytywne – procedura lub metoda trenowania, w której jest stosowany pozytywny bodziec lub zdarzenie, którego pojawienie się zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia oczekiwanego zachowania, zjawiska, procesu, zdarzenia.

Wzory działania – powtarzalne sposoby działania sytuacyjnego, stosowane w określonych środowiskach, grupach, społecznościach, z góry przewidziane zwyczajem, tradycją lub przepisami.

Wykluczenie – spotkanie się z ostracyzmem społecznym, kulturowym, politycznym itp. Być wykluczonym to być poza, być zbędnym, bezużytecznym dla społeczeństwa, pozbawionym możliwości partycypacji.

Yuppi (skrót od *young urban professional*) – młody człowiek, dynamiczny absolwent prestiżowej uczelni, który dzięki przemianom ekonomicznym szybko awansuje, gdyż praca jest jego pasją, przyjemnością i źródłem szczęścia, stawiana jest ponad miłość, przyjaźń czy życie rodzinne. Charakteryzuje się wysokim profesjonalizmem, indywidualizmem, dążeniem do osiągania sukcesów finansowych i robieniem błyskawicznej kariery zawodowej.

Zachowanie asekuracyjne – zachowanie uwzględniające uzyskanie wykalkulowanych korzyści i uniknięcie strat.

Zachowanie defensywne – zachowanie polegające na powrocie do wcześniej porzuconych strategii zachowań, na cofaniu się w biograficznym rozwoju; pojawia się, gdy jednostka wyczuwa zagrożenie albo przewiduje jego wystąpienie.

Zachowanie nierutynowe – zachowanie uznane za niezgodne z obowiązującymi standardami, najczęściej twórcze, innowacyjne, nowe, niekonwencjonalne, angażujące świadomość i refleksyjność.

Zachowanie ryzykowne – zachowanie nieuwzględniające prawdopodobieństwa negatywnych konsekwencji działania podejmowanego w warunkach niepewności.

Zakamuflowany środek represji – ukryty środek przemocy fizycznej, społecznej lub symbolicznej, najczęściej nieidentyfikowany przez ludzi w życiu codziennym.

Zakupiona przyjaźń – tu relacja, w jaką wchodzi doradca z radzącym się, gdy nie jest autentyczną osobą życzliwą, ale profesjonalnym „pomagaczem” wykonującym usługę za pieniądze.

Zawody deficytowe – zawody wybierane rzadziej, niż wymagają tego potrzeby społeczne, polityczne lub ekonomiczne; zawody, które charakteryzuje deficyt wykonawców.

Zdarzenia niekonwencjonalne (termin E. Goffmana) – zdarzenia niecodzienne, przebiegające niezgodnie z powszechnie przyjętymi wzorami zachowań w określonych sytuacjach.

Zdecydowany czasowo bierny – tu decydent-uczeń, który dysponuje stosunkowo dobrym rozeznaniem w zakresie możliwości kształcenia, wymagań przyszłej pracy zawodowej i własnych możliwości. Wybór zawodu jest dla niego ważnym zadaniem życiowym, jednak stosunkowo łatwo zraża się napotkanymi trudnościami w realizacji planów zawodowych i okresowo nie realizuje ich.

Zdecydowany wykonawca – tu decydent-uczeń, który dysponuje stosunkowo dobrym rozeznaniem w możliwościach kształcenia i swoich właściwościach, zna wymagania przyszłej pracy zawodowej, kieruje się społecznie akceptowanymi kryteriami wartości, dąży do podjęcia nauki w wybranej przez siebie szkole. Charakteryzuje się nastawieniem na umysłową działalność teoretyczną, społeczno-organizacyjną lub praktyczną, a czasem jest „wielostronny”. Pokonuje ewentualne przeszkody i podejmuje działania wykonawcze.

Zdefiniowanie problemu – zidentyfikowanie, nazwanie i zaklasyfikowanie problemu, który ma zostać rozwiązany, np. w procesie udzielania porady.

Zdominowanie innych – zdobycie przewagi nad innymi uczestnikami danej sytuacji, procesu lub zdarzenia społecznego w celu wygrania własnych interesów.

Zewnątrzsterowność (określenie D. Riesmana) – tendencja do zachowania się zgodnie z wartościami społecznymi i do wykazywania nadmiernej wrażliwości na oczekiwania i preferencje innych.

Zidentyfikowanie problemu – określenie, co właściwie dla danej osoby lub grupy (tu zasięgającej porady) stanowi problem, z którym nie może sama się uporać. Według P. Ricoeura zidentyfikować coś – to móc sprawić, by wśród poszczególnych rzeczy tego samego typu ktoś inny rozpoznał tę, o której zamierzamy mówić.

Zintegrowany system poradnictwa – powiązany, najczęściej hierarchiczny, posiadający centralne kierownictwo układ działań doradców zatrudnionych w poradniach i pracujących samodzielnie, tworzony poprzez akceptację, koordynowanie i uzgadnianie przez nich celów poradnictwa, metod pracy, stosowanych środków, uzyskiwanych wyników itp.

Życie codzienne (termin E. Husserla i A. Schütza) – określony łańd stosunków międzyludzkich mający wewnętrzny porządek, wprowadzany przez zwykłych ludzi, którzy nie mogliby żyć razem bez rozumienia się i wspólnoty wartości. Przedmiot badań fenomenologicznych i etnometodologicznych.